

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 15/2022, ss. 57-72
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2022.15(4)
www.sej.mazowiecka.edu.pl

Marian Zdzisław Stepulak
Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku
Orcid: 0000-0002-5144-9217

SPECYFIKA ZAUFANIA W DZIAŁALNOŚCI PSYCHOLOGA

THE SPECIFICITY OF THE TRUST IN THE ACTIVITIES OF A PSYCHOLOGIST

Abstrakt

Zaufanie w codziennej aktywności psychologa stanowi fundamentalny warunek jego pracy zawodowej. Zaufanie ma naturę swoistego procesu. Każdy człowiek pragnie zaufać innym, ale również sam chce być godnym zaufania dla innych. Zaufanie rodzi się na bazie tzw. prauzafania. Głównym przejawem zaufania jest przywiązanie. Zaufanie jest postawą, która przejawia się w przekonaniu, iż osoby, grupy, instytucje spełniają oczekiwania ufającego podmiotu. W artykule została podjęta naukowa refleksja nad zagadnieniem zaufania w relacji psychologa do pacjenta. Relacja zaufania ma charakter symetryczny, który oznacza, iż psycholog i jego pacjent traktują

Abstract

Trust in the daily activity of a psychologist is a fundamental condition of his professional work. Trust is in the nature of a process. Everyone wants to trust others, but also wants to be trustworthy for others. Trust is born on the basis of the so-called trust. The main sign of trust is attachment. Trust is an attitude that manifests itself in the belief that people, groups and institutions meet the expectations of a trusting subject. The article presents a scientific reflection on the issue of trust in a psychologist's relationship with the patient. The relationship of trust is symmetrical, which means that the psychologist and his patient treat each other personally.

się wzajemnie w sposób osobowy. Psycholog godny zaufania przestrzega zasad dochowywania tajemnicy zawodowej. Istotne jest także zaufanie w relacjach psycholog-psycholog. Cechami tej relacji jest: empatia, styl pracy, stanowczość i konsekwencja oraz uważność. Ważne jest również zarządzanie zaufaniem.

SŁOWA KLUCZOWE

prazaufanie, przywiązanie, relacja psycholog-pacjent, relacja psycholog-psycholog, zaufanie

A trustworthy psychologist adheres to the principles of professional secrecy. Trust in the psychologist-psychologist relationship is also important. The features of this relationship are: empathy, work style, firmness and consistency, and mindfulness. Trust management is also important.

KEYWORDS

pre-trust, attachment, psychologist-patient relationship, psychologist-psychologist relationship, trust

Ufajmy, że to, co nas boli, dotyka nas najboleśniej, ma swój sens i że kiedyś zrozumiemy, jak bardzo było nam to potrzebne.

Ks. Jan Twardowski, 2007, s. 256.

Wprowadzenie

Problematyka zaufania staje się współcześnie przedmiotem badań w wielu dziedzinach i dyscyplinach wiedzy, również w psychologii. Wszelkie bowiem relacje interpersonalne opierają się na fundamencie zaufania. Każdy akt zaufania z natury rzeczy zakłada wzajemność. Zaufanie buduje się stopniowo, jest ono swoistym procesem. Człowiek pragnie zaufać innym, ale też i sam chce być godnym zaufania dla innych (Appelt, 2021/2022, s. 65). Zaufanie jako cecha relacyjna stwarza nową jakość o kwalifikacjach moralnych, społecznych, ekonomicznych, politycznych. Kapitał zaufania jest istotnym czynnikiem w analizie decyzyjnej, które dotyczy uczestników konkretnej interakcji. Zaufanie międzyludzkie stanowi podstawę wielu relacji społecznych (zaufanie jest wówczas relacją symetryczną) w małżeństwo (zaufanie małżeńskie), w rodzinie (rodzinne), w relacjach sąsiedzkich (sąsiedzkie), w zakładzie pracy (między pracownikiem tego samego szczebla organizacyjnego lub zaufanie w relacji: przełożony-podwładny). Można również mówić o zaufaniu w stosunku do władzy państwowej, o zaufaniu w narodzie, o zaufaniu pomiędzy członkami danego wyznania lub religii (Biela, 2016, s. 1496).

Przedmiotem tego artykułu jest ukazanie specyfiki działalności psychologa w obszarze zaufania. Początek artykułu odnosi się do naukowej refleksji podjętej nad pojęciem „zaufanie”. Oznacza ono postawę, która uwidacznia się w przekonaniu, iż osoby, grupy, instytucje spełniają oczekiwania ufającego podmiotu. Postawa ta ujawnia się zwłaszcza w sytuacjach niepewnych, braku kontroli czy też utraty poczucia bezpie-

czeństwa. Od zaufania należy odróżnić ufność jako postawę wobec siebie i otaczającego świata.

Pierwotnie zaufanie wiązano ściśle z wiarą religijną. Zaufanie społeczne stoi u podstaw zawodów zaufania społecznego. Podstawy zaufania człowiek zdobywa we własnym, naturalnym systemie rodzinnym. Naukowa analiza powinna odnieść się również do psychologicznej genezy zaufania. Matka stwarza dziecku specyficzną niszę bezpieczeństwa. Nisza ta stanowi fundament zaufania i jego rozwojowe źródło. W systemie rodzinnym powstaje i kształtuje się tzw. prazaufanie. Głównym przejawem zaufania jest przywiązanie.

W drugiej części artykułu została podjęta refleksja nad zagadnieniem zaufania w relacji psychologa do pacjenta. W wielu kodeksach etycznych psychologa wymaga się od niego nieustannej troski o zaufanie w relacji psycholog-pacjent. Relacja ta musi brać pod uwagę afirmację człowieka, który jest osobą. Psycholog godny zaufania przestrzega zasad dochowywania zasad tajemnicy zawodowej. Dotyczy to zwłaszcza tajemnicy w sytuacji psychoterapeutycznej.

Ostatnia część artykułu odnosi się do zaufania w relacjach psycholog-psycholog. W tym aspekcie istotne jest prowadzenie przez psychologa psychoterapii. Podstawowymi cechami w relacji zaufania psycholog-psycholog jest m.in.: empatia, styl pracy, stanowczość i konsekwencja oraz uważność. Kodeksy etyczne psychologa zgodnie podkreślają, iż zadaniem psychologów jest zachowanie tajemnicy zawodowej w relacjach pomiędzy nimi. Zawody zaufania społecznego wyróżniają się poprzez następujące cechy: psycholog uzyskuje od pacjenta informacje prywatne i intymne, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, kierowanie się w relacjach z pacjentem zasadami etyki zawodowej oraz posiadanie specjalistycznego wykształcenia, niezbędnego do wykonywania zawodu psychologa. Ważnym zagadnieniem wydaje się być kwestia zarządzania zaufaniem.

2. Pojęcie „zaufanie”

Pojęcie „zaufanie” definiowane jest jako postawa, która przejawia się w przekonaniu, iż osoby, grupy, instytucje spełniają oczekiwania ufającego podmiotu, będącą podstawą do podejmowania działań, zwłaszcza w sytuacji niepewności, braku kontroli bądź utraty poczucia bezpieczeństwa (Celińska-Miszczuk, 2014, s. 1272). Zdaniem E.H. Eriksona należy odróżnić od zaufania (*confidence*) podstawową ufność (*trust*) jako postawę wobec siebie i otaczającego świata. Postawa ta wywodzi się z doświadczeń pierwszego roku życia - z doświadczenia i kształtowania właściwej człowiekowi dyspozycyjności do wzajemności (*mutuality*). Dyspozycja ta ma charakter przedrefleksyjny, nieświadomy oraz spontaniczny. Przyczynia się ona do otwartości na świat i samego siebie, jest również fundamentem rozwoju dojrzałej osobowości. Do końca XIX stulecia zaufanie było głównie przedmiotem naukowej refleksji w teologii, etyki, filozofii człowieka oraz psychologii. Pierwotnie zaufanie ściśle wiązano z religijną wiarą. Od końca

lat 70. XX wieku zaufanie stało się przedmiotem zainteresowania socjologii (Celińska-Miszczyk, 2014, s. 1272).

W zintegrowanym modelu zaufania organizacyjnego (R.C. Mayer, J.H. Davis, F.D. Schoorman) zaufanie określane jest jako pewien wymiar relacji pomiędzy podmiotami: powierzającym zaufanie (*trustor*) oraz obdarzonym zaufaniem, wyrażające się w pragnieniu podporządkowania działaniom osoby obdarzonej zaufaniem. Poziom zaufania zależy od postrzeganej wiarygodności partnera relacji, składającej się z:

- umiejętności uzdalniających obdarzonego zaufaniem do działania;
- życzliwości – przekonania ufającego, że obdarzony zaufaniem chce jego dobra i nie kieruje się motywami egocentrycznymi;
- uczciwości – wiary, że obiekt zaufania jest i pozostanie wierny zasadom, które ufający akceptuje (Celińska-Miszczyk, 2014, s. 1272).

Zaufanie społeczne stoi u podstaw zawodów zaufania społecznego. Do podstawowych cech, które je konstytuują należy m.in.:

- autonomia w realizacji zadań o szczególnej wadze publicznej;
- tajemnica zawodowa ze względu na dostęp do prywatnych (intymnych) informacji dotyczących innych osób;
- przestrzeganie zasad etyki zawodowej oraz prawne zabezpieczenie chroniące osoby oraz całe grupy;
- kontrola nad wykonywaniem zawodu (Celińska-Miszczyk, 2014, s. 1272; Stepulak, 2007, s. 60-68).

Podstawy zaufania człowiek zdobywa w swoim naturalnym systemie rodzinnym (Allport, 1988, s. 112). Według Allporta rodzina może zagrażać poczuciu bezpieczeństwa czego rezultatem jest zanik zaufania. Czasami zdarza się, iż rodzice zmniejszając liczbę i jakość relacji interpersonalnych z dzieckiem osłabiają dynamikę i rozwój zaufania. Według M. Łopatkowej (1989, s. 16) po okresie wczesnodziecięcym, który wymaga intensywnej opieki, czas bezpośrednich kontaktów rodziców z dzieckiem maleje do rozmiarów wysoce dla wychowania niekorzystnych. „Pełny zaufania dorosły człowiek, wchodząc do nowych grup społecznych, dokonuje pewnej zmiany własnych struktur poznawczych w celu zrozumienia i przyjęcia nowego doświadczenia. Nie chodzi przy tym o mechaniczne, asocjacyjne zestawianie coraz to nowych doświadczeń, ale o próbę powiązania ich na wyższym poziomie. Zaufanie do grupy czy też do poszczególnych jej członków charakteryzuje się chęcią integracji swojej osobowości i chęcią osobowego dojrzwania, a nie tylko naiwnością i bezkrytycznym zachwytem na tym, co nowe” (Stepulak, 2007, s. 60). Istnieją pewne kategorie zagrożenia dla zaufania. Zaufanie bowiem może zostać naruszone m.in. przez:

- przekraczanie granic;
- nieszanowanie prywatności;
- niedotrzymywanie obietnic;
- niedochowanie tajemnic;
- nieudzielenie wsparcia komuś, kto na nas liczy;
- oszukanie, celowe wprowadzenie w błąd (Appelt, 2021/2022, s. 67).

W tym kontekście istotna jest psychologiczna geneza zaufania. Pierwszym badaczem tego zagadnienia był J. Bowlby (1971), który przyjął założenie, że matka stwarza dziecku specyficzną niszę bezpieczeństwa. Tę niszę dziecko może opuszczać, aby lepiej eksplorować otaczający je świat i do którego może powracać w sytuacji zagrożenia. „Nisza bezpieczeństwa stanowi podstawę zaufania i jego rozwojowe źródło. Przywiązanie dziecka do matki spełni funkcję ewolucyjną i służy przede wszystkim ochronie przed wrogami i walce o przetrwanie. Istotnym elementem w ustanawianiu bezpiecznej relacji więzi jest stosunek rodzica do przejawianego przez dziecko instynkt poznawania świata. Wyznacza on bowiem ścieżki rozwoju, które prowadzą do osiągnięcia zdrowia psychicznego” (Stepulak, 2007, s. 60-61). J. Bowlby wyrażał przekonanie, iż więź, która nie zapewniała w dzieciństwie poczucia bezpieczeństwa oraz zaufania prowadzącego do kształtowania się osobowości neurotycznej. Rozłąka z rodzicem, może w przyszłości przynieść odroczone następstwa w postaci zaburzeń depresyjnych w wieku dojrzałym (Bryant, Colman, 1997, s. 33).

Według E.H. Eriksona (1963) u dziecka w prawidłowo funkcjonującym systemie rodzinnym powstaje i rozwija się tzw. prazaufanie. Dzięki prazaufaniu dziecko naśladuje niektóre zachowania osób z otoczenia, a następnie przyjmuje jego opinie, przekonania, a nawet oceny moralne. Kształtujące się prazaufanie wywiera wpływ na adekwatną identyfikację z rodzicami, a to z kolei pociąga za sobą internalizację systemu wartości i prezentowanych norm zachowania się (Stepulak, 2007, s. 62).

R.D. Logan (1986) dokonuje reinterpretacji teorii Eriksona i wymienia trzy fundamentalne (osiowe) stadia w rozwoju osoby: a) ufność; b) tożsamość; c) integralność. Młody człowiek ciągle poszukuje ludzi i przewodniej idei, którym mógłby uwierzyć i równocześnie, wobec których chciałby być godny zaufania. W tym aspekcie powraca wczesnodziecięcy problem ufności albo braku ufności (Brzezińska, Appelt, 2000, s. 26). Wskazuje się przy tym na ogromne znaczenie sfery społecznej.

Sfera rozwoju społecznego, a ściślej mówiąc psychospołecznego, wskazuje, iż wpływ na rozwój zaufania ma także sfera moralna. „Sfera moralna bowiem – oprócz przekazania dziecku wiedzy o normach moralnych, regulujących stosunek człowieka do siebie, do Boga i do innych osób – domaga się także urobienia jego świadomości moralnej wraz z umiejętnością stosowania ocen zgodnie z przyjętą hierarchią wartości moralnych, a przede wszystkim kształtowania według nich swych etycznych postaw” (Stepulak, 2007, s. 64).

Według S. Steuden (2005, s. 33) występują pewne prawidłowości dotyczące wzrastania i integracji osoby ludzkiej w kontekście rozwoju zaufania:

- podstawą psychicznego wzrastania osoby jest nieustanna reorganizacja spostrzeżeń, oczekiwań, przekonań, hierarchii wartości, która niezależnie od wieku, poziomowi wykształcenia, stanu zdrowia, pozwala dostrzec i zrozumieć wielość wydarzeń oraz nadawać im odpowiednie znaczenie;
- celem rozwoju jest integracja takich procesów jak: myślenie, uczucia, zachowania, postawy czy dążenia. Integracja określa motywację człowieka do aktywności, wyznacza dziedziny znaczące w jego życiu, pozwala zrozumieć różnorod-

ność sytuacji i zdarzeń, pozwala integrować sprzeczne tendencje, rozwiązywać konflikty i sytuacje trudne. Ponadto wpływa na obniżanie napięcia, niepokoju oraz poczucia zagrożenia;

- warunkiem niezbędnym do wzrostu i rozwoju osobowości jest godzenie się na przemiany dotyczące koncepcji siebie, zadań życiowych, systemu wartości oraz postawy wobec otaczającego świata i ludzi.

Podstawowym przejawem zaufania jest przywiązanie. Już około 6-8 miesiąca życia dziecka można zauważyć pierwsze oznaki przywiązania. „Wiele przeprowadzonych badań naukowych wykazuje, iż dzieci o ufnym przywiązaniu ujawniają wiele innych pozytywnych cech, których nie stwierdza się u dzieci z gorszym jakościowo przywiązaniem. Odnosi się to do kompetencji poznawczych” (Stepulak, 2007, s. 69-70). Dzieci z dużą umiejętnością przywiązania wykazują o wiele wyższe kompetencje społeczne. Potrafią adekwatnie współpracować z innymi osobami. Oprócz tego dzieci o wiele rzadziej przejawiają problemy emocjonalne i uczuciowe. Współcześnie uważa się, iż dziecko może okazywać przywiązanie nie tylko matce, ale także ojcu, dziadkom, starszemu rodzeństwu, a także osobom spoza kręgu rodzinnego. „W całokształcie rozwoju człowieka nie można pominąć religijnego aspektu w rozwoju zaufania i więzi. Wiąż religijna między rodzicami stanowi bowiem podstawę ich psychicznej i duchowej więzi z dzieckiem. Wierzący rodzice poprzez świadomość religijną nawiązują taką więź z nie-narodzonym jeszcze dzieckiem. Dzięki budowaniu więzi małżeńskiej opartej na wzajemnym zaufaniu dziecko może się czuć bezpieczne już w łonie matki” (Stepulak, 2007, s. 73). Przywiązanie jest zatem elementem zaufania, które kształtuje się od urodzenia się dziecka w systemie rodzinnym (Ignatowski, 2013; Prusiński, 2015; Stepulak, 2010; Szczudlińska-Kanoś, Marzec, 2018).

Zaufanie odgrywa szczególną rolę w relacjach interpersonalnych podczas podejmowania przez psychologa czynności zawodowych. Relacje te dotyczą nie tylko psychologów i ich pacjentów czy klientów, ale także odniesień w samej grupie zawodowej psychologów.

3. Zaufanie w relacji psychologa do pacjenta

Zaufanie w relacji psycholog-pacjent jest pewnym postulatem, a nie normą moralną, jednakże w licznych kodeksach etycznych wymaga się od psychologa nieustannego zmagania się o jego realizację. W Kodeksie Etyczno-Zawodowym Psychologa (zasady ogólne, nr 3) czytamy m.in.: „Przyjmując określoną postawę wobec norm moralnych i obyczajowych w życiu prywatnym psycholog zdaje sobie sprawę, że jego decyzje w sprawach osobistych mogą wpłynąć na jakość jego czynności zawodowych, a także rzutować na zaufanie społeczne do psychologii i psychologów”. O ważności zaufania w relacjach interpersonalnych psycholog-pacjent w aspekcie tajemnicy zawodowej przypomina podstawowy obowiązek przestrzegania poufności informacji, które pozyskał od swojego pacjenta. W tym przypadku chodzi o informacje uzyskane w trakcie jego co-

dziennej aktywności zawodowej. Nabyte informacje mogą być ujawnione tylko za zgodą osoby zainteresowanej lub też w sytuacjach nadzwyczajnych, kiedy zagrożone jest bezpieczeństwo pacjenta i innych osób. Zaufanie obowiązuje psychologa wobec pacjenta, z tego względu, iż jest on osobą. „Można powiedzieć, iż sam status ontyczny człowieka uwalnia relacje osobowe, niezależnie od naszego poznania i decyzji. Stąd też w pełni ufają także te osoby, które nie posługują się myśleniem i wolnymi decyzjami” (Stepulak, 2007, s. 135; por. Stepulak, 2014).

W tym kontekście pojawiają się fundamenty tzw. psychologii osoby. Psychologia osoby zwraca uwagę na bardzo złożoną strukturę decyzji moralnej, którą podejmuje osoba ludzka w aspekcie zaufania. Stąd też można wymienić pewne okoliczności, które warunkują proces zaufania:

1. „Współczesny człowiek posiada nadmiar informacji o sobie samym, a równocześnie jest niepewny własnej tożsamości. Można powiedzieć, iż tajemnica człowieka wzrasta odwrotnie proporcjonalnie do możliwości, jakie osiąga, aby odkryć sens swego istnienia.
2. Osoba ludzka samorealizuje się w relacji do świata i do „ty” ludzkiego. Jest ona świadomością i wolnością, która realizuje się w otwarciu na innych i na świat. „Ja” jest nierozłącznie zespolone z uznaniem swego istnienia w świecie i z innymi. Zaufanie ma w tym poznaniu charakter konkretny, mieści się bowiem w określonym kontekście społeczno-kulturowym i jest przez ten kontekst modelowane.
3. Osoba ludzka jest otwarta na nieskończoność i na transcendencję. Ma naturalną skłonność do samoprzekraczania samego siebie, a to powoduje dokonywanie rzeczy nieoczekiwanych i nieprzewidzianych, uzdalniając jednocześnie do nieustannego przerastania osiągniętych już zdobyczy nowymi osiągnięciami” (Stepulak, 2007, s. 135-136; por. Piana, 1981, s. 25-30).

Relacja psychologa wobec swojego pacjenta, która bierze pod uwagę zaufanie, ma charakteryzować się intencją poszanowania drugiej osoby. W tym przypadku chodzi o akt afirmacji człowieka, który jest osobą.

Wiele konkretnych propozycji odnoszących się do kształtowania zaufania w relacjach psychoterapeutycznych można odnaleźć w podejściu reprezentowanym przez C. Rogersa. „Jednym z podstawowych warunków „podejścia skierowanego na osobę” jest rozwijanie zaufania do własnego organizmu” (Stepulak, 2007, s. 136). Terapia rogeriańska ma charakter niedyrektywna. W tym aspekcie w czasie terapii buduje się swoista relacja interpersonalna, na której bazie rodzi się zaufanie. Nie ma tutaj miejsca na wywieranie jakiegokolwiek nacisku: psychologa na pacjenta i odwrotnie pacjenta na psychologa. Pacjent zgłaszający się na psychoterapię cierpi nie tylko somatycznie, ale przede wszystkim psychicznie a nawet w niektórych przypadkach duchowo. Psycholog musi przyjąć postawę empatyczną w kontekście swojej tożsamości zawodowej (Brzezińska, Appelt, 2000, s. 13-44).

W psychologii osoby zakłada się, iż człowiek w żadnym przypadku nie może być oderwany od swego ontycznego wyposażenia. „Wszelkie zabiegi terapeutyczne,

w których rezygnuje się z uwzględniania całości wymiarów osobowych, a szczególnie z wymiaru transcendentnego, narażone są na niepowodzenie” (Stepulak, 2007, s. 137).

Zdaniem K. Popielskiego (1987, s. 50) zaufanie pokładane w drugim człowieku jako osobie zakłada, iż na człowieka należy patrzeć jako na podmiot o charakterze otwartym, ukierunkowanym intencjonalnie. Tak pojmowany człowiek jako osoba realizuje się poprzez spełnianie wartości. W takim kontekście powinien również działać psycholog, dla którego pacjent nie jest tylko kolejnym przypadkiem ale przede wszystkim osobą.

Biorąc pod uwagę bogate własne doświadczenie zawodowe można wyróżnić konkretne kryteria adekwatnego funkcjonowania pacjenta, który pracuje z psychologiem mającym umiejętności do wzbudzania zaufania i wchodzenia w pełne osobowe relacje.

Tabela 1. Kryteria adekwatnego funkcjonowania pacjenta w wymiarze zaufania

Początek osobowej relacji	Kryterium adekwatnego funkcjonowania
Brak poszanowania godności osoby	Poszanowanie godności osoby
Brak zaufania	Zaufanie do człowieka
Zdezintegrowany świat wartości	Zintegrowane wartości
Nietolerancja	Tolerancja i zaufanie
Przedmiotowe traktowanie człowieka	Podmiotowy stosunek do osoby
Odmawianie prawa do rozwoju drugiej osoby	Respektowanie prawa drugiej osoby do swobodnego rozwoju
Ingerowanie w sumienie i przekonania religijne drugiej osoby	Poszanowanie wolności sumienia i przekonań religijnych drugiej osoby
Brak poszanowania osoby rozmówcy (monolog)	Umiejętność poszanowania osoby rozmówcy (komunikacja dialogiczna)
Subiektywizm w ocenie innych osób	Dążenie do obiektywizmu w ocenach innych
Brak odpowiedzialności	Odpowiedzialność za siebie i innych
Zatarcie granic ingerencji w prywatność drugiej osoby	Zachowanie granic ingerencji w życie intymne drugiej osoby
Brak uczciwości w ocenie swoich możliwości	Uczciwość wobec prezentowanych własnych możliwości
Narażanie innych na cierpienie	Unikanie narażania innych na cierpienie i utratę cenionych przez nich wartości
Przyjmowanie postaw demonstratorskich	Przyjmowanie postawy dyskrecji i taktu

Źródło: Stepulak, 2007, s. 138-139.

Psycholog godny zaufania przestrzega zasad dochowywania tajemnicy zawodowej. Definiując tajemnicę zawodową można powiedzieć, iż:

- „Tajemnicą zawodową objęte jest wszystko, o czym psycholog dowiedział się w związku z wykonywaniem zawodu. Chodzi tutaj nie tylko o diagnozę, roko-

wanie w chorobie, ale także o dane z badań psychologicznych, wywiadu, sytuacji materialnej, obyczajowej i środowiskowej pacjenta.

- Tajemnica zawodowa obejmuje także psychologa niesprawującego bezpośrednio opieki nad pacjentem.
- Tajemnica zawodowa dotyczy psychologa również po śmierci pacjenta” (Toeplitz-Winiewska, 2017, s. 141).

Tajemnica zawodowa obowiązuje każdego psychologa niezależnie do tego czy pracuje z ludźmi cierpiącymi i chorymi, czy też z osobami zdrowymi, na przykład w przypadku przeprowadzenia badań psychologicznych kwalifikujących do wykonywania określonego rodzaju pracy. Dotyczy to również badań naukowych, w których tajemnica zawodowa obowiązuje co do tożsamości uczestników badania oraz konkretnych danych uzyskanych od każdego z nich. „Zachowanie poufności podkreśla także prawo klienta do poszanowania jego autonomii i prywatności, jest wreszcie wyrazem lojalności psychologa wobec klienta. Tajemnica zawodowa obowiązuje bez granic czasowych, a więc również po jego śmierci. A jednak poufność, mająca tak ogromne znaczenie w zawodzie psychologa, a szczególnie w przypadku niesienia pomocy psychologicznej, zwłaszcza psychoterapii, nie może być wartością bezwzględnie i zawsze przestrzeganą” (Toeplitz-Winiewska, 2017, s. 141; por. Stepulak, 2014).

Istnieją zatem pewne okoliczności, w których mogą być ujawniane informacje o pacjencie czy kliencie. Kryterium dla ujawniania sekretu jest zawsze życie i zdrowie pacjenta i innych osób. Jednakże w sytuacji podejmowania decyzji o ujawnieniu informacji psycholog powinien skorzystać z konsultacji z innymi psychologami, którzy mogą być bardziej obiektywni i bezstronni w oglądzie konkretnej sytuacji. Psycholog musi jednak rozstrzygnąć na ile realne jest zagrożenie zdrowia lub życia konkretnych osób, jakimi intencjami kierował się pacjent lub klient, zdradzając te zagrażające informacje. Wreszcie chodzi o to, jakie kroki należy podjąć, aby zapobiec niebezpieczeństwu (Toeplitz-Winiewska, 2017, s. 142; Stepulak, 2014).

Problemy i dylematy moralne, które w tych okolicznościach stają przed psychologiem, dotyczą w dużej mierze przypadków sytuacji psychoterapeutycznych. „Nie oznacza to, że przy innych czynnościach zawodowych psycholog nie będzie znajdować się pod presją osób lub okoliczności nakłaniających go do naruszenia poufności. Dość jaskrawym przykładem są wszystkie zmilitaryzowane zakłady pracy, ale także naciski rodziców, by ujawniać informacje przekazywane psychologowi przez dzieci albo pokazywać rysunki czy wypełnione kwestionariusze” (Toeplitz-Winiewska, 2017, s. 144; Stepulak, 2014).

Odrębną kwestią są zasady zwolnienia psychologa z tajemnicy zawodowej. Kodeks postępowania karnego zawiera dwa najważniejsze przepisy, które odnoszą się również do zwalniania psychologów z tajemnicy zawodowej. Art. 180 stanowi:

1. Osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy służbowej lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań, co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy.

2. Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy zawodowej (...) mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczności nie mogą być ustalone na podstawie innego dowodu.

Sąd lub prokurator podejmuje postanowienie o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej – dotyczy to tylko procedury karnej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 1749). Psycholog kształtujący swoją postawę zaufania wobec swojego pacjenta czy klienta równocześnie przyczynia się do tego, iż ten również podejmuje pracę nad osobistą postawą zaufania.

4. Zaufanie w relacjach psycholog-psycholog

Psycholog w swojej zawodowej działalności musi budować zaufanie także wobec swoich kolegów-specjalistów. W zespole psychologów powinny być osoby, które w swojej codziennej aktywności kierują się takim systemem wartości, w którym poszanowanie zaufania jest czymś bardzo istotnym. Budowane zaufanie wśród samych psychologów jest również działaniem wobec ich pacjentów czy klientów. Nieodzownym warunkiem adekwatnego współdziałania między psychologami jest prowadzenie autopsychoterapii. W tym przypadku chodzi o to, aby sam psycholog był przygotowany nie tylko do pracy z pacjentem czy klientem, ale także ze swoimi kolegami. Psycholog godny zaufania musi ciągle dokonywać głębokiego wglądu w siebie. Wgląd w tym przypadku należy rozumieć jako proces poznawania i rozwiązywania własnych problemów (Stepulak, 2014, s. 180). B. Greene (1994, s. 17-27; por. Bugdol, 2010; Piorunek, 2020) podkreśla, iż w pracy psychologa bardzo ważne jest nie tylko zachowanie profesjonalnego poziomu etycznego wobec pacjenta i klienta, ale również pomiędzy członkami zespołu, którzy wspólnie prowadzą pacjentów. „Dawniej w postępowaniu psychoterapeutycznym centralną rolę przypisywano osobie terapeuty. Współcześnie jednak wraz z rozwojem interakcyjnego modelu osobowości i komunikacyjno-informacyjnego charakteru oddziaływania oraz wpływu ujęć systemowych zmieniono powyższy pogląd” (Stepulak, 2014, s. 181).

W kontekście kształtowania postawy zaufania w relacji interpersonalnej psycholog-psycholog wielkie znaczenie mają następujące cechy:

- Empatia. Empatyczny psycholog odznacza się m.in. większą bezpośredniością wobec swoich kolegów w codziennych relacjach oraz umiejętnością zrozumienia ich aktualnej sytuacji egzystencjalnej.
- Styl pracy psychologa. Psycholog, który jest niecierpliwy, wyraża emocje w sposób niekontrolowany powoduje niezrozumienie i stwarza konflikty w pracy. W takiej sytuacji trudno budować postawę zaufania.
- W relacjach z innymi psychologami wymagana jest stanowczość i konsekwencja. W takiej sytuacji współpraca zawodowa przebiega w atmosferze wzajemnego zrozumienia.
- Uwaga, która jest niezbędna w sytuacji prowadzenia sesji terapeutycznych i brania pod uwagę spostrzeżeń innych psychologów.

Czasami zdarza się, iż w codziennej praktyce psychologicznej informacje poufne o pacjencie stają się przedmiotem towarzyskich konwersacji psychologów. Jednak tego rodzaju zachowanie jest naganne i zasługuje na karę. „Wszystkie kodeksy etyczne przypominają o tym, iż zachowywanie tajemnicy zawodowej jest zadaniem podstawowym. Dotyczy to również prowadzenia dokumentacji, kart klientów dotyczących przebiegu leczenia. Dokumentacja tak musi być przechowywana w taki sposób, aby osoby niepowołane nie miały do niej dostępu (...) Poufne informacje nie mogą być zatem przedmiotem zainteresowania członków zespołu, zwłaszcza wtedy, jeśli nie dotyczą problemu, który jest przedmiotem wspólnie prowadzonej psychoterapii” (Stepulak, 2014, s. 186).

Każdy profesjonalista powinien zdawać sobie sprawę z faktu, iż psycholog to zawód zaufania społecznego i publicznego. Wymaga on zatem szczególnego rodzaju odpowiedzialności. Zawód zaufania publicznego – to pojęcie prawne wprowadzone przez art. 17 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.). Zapis ten łączy ściśle wykonywanie zawodu zaufania publicznego z istnieniem samorządu zawodowego. „Zawody zaufania publicznego charakteryzują się wykonywaniem zadań o szczególnym charakterze z punktu widzenia interesu publicznego. Choć brak jednoznacznej prawnej definicji, w ekspertyzach prawnych wymienia się następujące istotne cechy:

- uzyskiwanie od klienta informacji dotyczących prywatnych, intymnych spraw;
- obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej;
- kierowanie się w relacjach z klientem zasadami etyki zawodowej;
- posiadanie specjalistycznego wykształcenia, przygotowującego do wykonywania tego zawodu” (Sarnecki, 2011 za Bednarek, 2016, s. 20-21).

Koncepcja zawodu zaufania publicznego jest pojęciem wyłącznie polskim i nie funkcjonuje on w innych państwach, w których odpowiadają jej pojęcia „wolny zawód” i „regulowany”. Na podstawie badań naukowych na reprezentatywnej grupie Polaków, pośród zawodów zaufania publicznego najczęściej wymienia się: lekarzy (50%), policjantów (33%), sędziów (24%) i nauczycieli (22%). Psychologowie znaleźli się na ósmej pozycji (8%) badanych (Research International Pentor, 2008 za Bednarek, 2016, s. 26). Jednakże, gdy zapytano badanych wprost o zawód psychologa, 49% stwierdziło, że wiedzieli, iż jest to zawód zaufania publicznego. W tym rankingu psychologów wyprzedzili: lekarze, aptekarze i farmaceuci, pielęgniarki i położne, sędziowie oraz adwokaci (Bednarek, 2016, s. 27). Psycholog kierujący się zaufaniem wobec innych psychologów może dzielić się informacjami o pacjencie czy kliencie jedynie w trudnych psychologicznych przypadkach, nie może jednak przybierać charakteru dyskusji nad konkretnym pacjentem, który może cierpieć z powodu zniesławienia jego osoby (Stepulak, 2014, s. 187). „Dla psychoterapeuty zatem, nie jest ważne imię i nazwisko klienta, ale trudności z którymi on się boryka. Rozwiązywanie tych trudności może być przedmiotem konsultacji specjalistycznych, ale także i w tym przypadku obowiązuje tajemnica zawodowa. Jeżeli zaś zagrożone jest życie czy zdrowie osoby lub osób trzecich psychoterapeuta zwolniony jest z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej” (Stepulak, 2014, s. 187). Psychoterapia jako dziedzina związana z udzielaniem pomocy psychologicznej

bazuje na pełnym zaufaniu. Oznacza to, iż w trakcie trwania pomocy psychologicznej istotne jest, aby pacjent miał pełne poczucie bezpieczeństwa. Psycholog zatem staje się w pewnym sensie wzorcem, modelem dla pacjenta czy klienta, dlatego pojawia się konieczność, aby otwierał się na świat wartości i norm etycznych. „Dobrze byłoby, aby jego naczelną dewizą w działalności zawodowej było otwarcie się na klienta jako osobę ludzką z pełnym poszanowaniem tej godności” (Stepulak, 2014, s. 188; Stepulak, 2020, s. 340-344; Żółkowska, 2015).

W ostatnich latach szczególnym przedmiotem zainteresowań badawczy była kwestia zarządzania zaufaniem. Dotyczyła ona nie tylko zaufania wśród samych psychologów, ale prowadzenia przez nich szkoleń i warsztatów dla pracowników wielu instytucji i przedsiębiorstw, którzy są zainteresowani kształtowaniem postawy zaufania w codziennej aktywności zawodowej (por. Krot, Lewicka, 2016; Paliszkiwicz, 2013; Rudzewicz, 2016; Sankowska, 2011; Walecka-Jankowska, 2013, s. 131-140; Wereda, 2015, 216-232; Wyrębek, 2013, 293-303). Nie można przy tym zapomnieć o tym, iż psycholog musi się cieszyć zaufaniem również w obszarze społecznym, co powoduje wzrost jego autorytetu i chęci korzystania z jego wysokich kompetencji. Szacunek wobec psychologa rodzi się również z obserwacji dotyczącej zaufania między poszczególnymi osobami tej grupy zawodowej (Miłaszewicz, 2016, s. 80-88; Sztompka, 2007). Odbiorcy usług psychologicznych zaufanie do profesjonalistów budują na podstawie informacji z Internetu i innych mediów. Psycholog, który występuje w mediach nie może zawieść zaufania swoich pacjentów czy klientów, ale również innych psychologów (Pettit, 2008).

Zaufanie w działalności zawodowej psychologa jest fundamentem nie tylko dobrej współpracy i troski o powierzonego pacjenta i klienta, ale również troski o komfort pracy i podniesienia poczucia bezpieczeństwa przy wykonywaniu odpowiedzialnych, profesjonalnych przedsięwzięć. Psycholog pracujący w zespole przepełnionym zaufaniem może w każdej chwili liczyć na pomoc, prosić o konsultacje a nawet oddawać się superwizji.

5. Zakończenie

Istotnym elementem tworzącym prawdziwe, trwałe i silne relacje jest zaufanie. W profesjonalnej działalności psychologa zaufanie wiąże się z jego relacjami interpersonalnymi na linii: psycholog-pacjent oraz psycholog-psycholog. Postawa zaufania kształtowana jest przez całe życie, ale jej zręby zarysowują się w najwcześniejszej fazie ludzkiego rozwoju, kiedy dziecko przebywa w swoim naturalnym systemie rodzinnym. Adekwatna formacja zaufania stanowi z kolei fundament po podstawę zaufania w kontekście wykonywania pracy zawodowej przez psychologa. W obszarze działalności zawodowej psychologa pojawiają się pewne zasady tworzenia relacji interpersonalnych ze szczególnym uwzględnieniem zaufania:

- psychologowie ufają, mając mocne przekonanie, że ich współpracownicy nie oceniają ich problemów i dylematów jako osobistych porażek, ale jako nieodłącz-

ne trudności i zmienności mające związek z ich pracą zawodową, którą wspólnie podejmują i wykonują;

- przejawiają wiarę w dobre intencje i pomoc kolegów-psychologów, a nawet całej ich grupy. mają przy tym przekonanie, że nie ma szczególnego powodu do zbyt-niej, przesadnej ostrożności w relacji interpersonalnej, ponieważ ich działanie nie zostanie wykorzystane przeciwko nim;
- mając pewność zaufania potrafią przyznać się do braku pewnych kompetencji zawodowych, słabości własnej natury, a nawet błędów. W tej sytuacji i nie obawiają się prosić o konsultację, dobrą radę i osobowe wsparcie;
- dzięki zaufania mają bardzo wysokie poczucie bezpieczeństwa, dzięki temu mogą otwarcie mówić o swoich potrzebach, pomysłach, propozycjach ulepszenia pracy zawodowej i podwyższania jej efektywności i jakości;
- całą swoją energię psychologowie przekierowują na jak najlepsze wykonywanie swojej pracy, potrafią przy tym dzielić się swoim doświadczeniem zawodowym, umiejętnościami i kompetencjami społecznymi;
- psycholog zaufania zawsze mówi prawdę, nie uczestniczy w koalicjach i podgrupach w zespole, w którym pracuje, nie przejawia krytykanckich zachowań starając się patrzeć obiektywnie na różne sytuacje zawodowe i pozazawodowe;
- wszelkie trudności i nieporozumienia rozwiązuje bezstronnie z poszanowaniem innych osób, których darzy zaufaniem;
- stara się nawiązywać ze wszystkim kolegami psychologami poprawne relacje interpersonalne;
- ukształtowane zaufanie w grupie zawodowej, umiejętnie przenosi na indywidualne relacje zawodowe, zwłaszcza w kontekście prowadzonej psychoterapii, zarówno indywidualnej, jak i grupowej;
- jest zawsze solidarny z własną grupą zawodową - z zespołem psychologów, z którym współpracuje.

Zaufanie w pracy psychologa wiąże się z tym, iż zawód psychologa wpisany jest do katalogu zawodów zaufania publicznego i społecznego. Potencjalni pacjenci i klienci traktują zatem psychologa jako osobę godną zaufania. W tym aspekcie można mówić, iż rodzą się w naturalny sposób dwa rodzaje relacji interpersonalnych: psycholog-pacjent. Pierwsza z nich ma charakter asymetryczny, co oznacza, iż psycholog jest osobą kompetentną, a pacjent poszukujący pomocy psychologicznej i psychologicznego wsparcia widzi w nim osobę godną zaufania. „Przewaga” psychologa ma jednak charakter pozorny, ponieważ ten ma świadomość, iż jego pacjent jest osobą, a nie tylko kolejnym pacjentem. W tej sytuacji tworzy się drugi rodzaj relacji interpersonalnej o charakterze symetrycznym, w które następuje wzajemna komunikacja dwóch osób: psychologa i pacjenta.

Problematyka zaufania w działalności zawodowej psychologa jest nie tylko przedmiotem budowania nowych, naukowych koncepcji, czy nawet teorii, ale staje się przedmiotem naukowych badań. W praktyce psychologicznej bowiem powstają nowe sytuacje, w których znaczące miejsce odgrywa właśnie zaufanie. Stąd też istnieje pilna

potrzeba podjęcia badań naukowych z uwzględnieniem szerokiego i bogatego spektrum etyki zawodu psychologa.

Literatura

- Allport, Gordon, Willard. 1988. *Osobowość i religia*. Warszawa: IW PAX.
- Appelt, Katarzyna. 2021-2022. Zaufanie-łatwe do straty, trudne do odzyskania. *Charaktery*. 12-1 (299-300). 62-67.
- Bednarek, Dorota. 2016. *Zawód psychologa. Regulacje prawne i etyka zawodowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Biela, Adam. 2016. *Zaufanie*. W: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. red. Krystyna, Chałas, Adam, Maj. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne POLWEN. 1495-1498.
- Bowlby, John. 1971. *Attachment*. Harmondsworth: Penguin.
- Brzezińska, Anna, Appelt, Karolina. 2000. Tożsamość zawodowa psychologa. W: *Etyczne dylematy psychologii*. red. Jerzy, Brzeziński, Małgorzata, Topeliz-Winiewska. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora. 13-44.
- Bryant, Peter, E, Colman, Andrew, M. 1997. *Psychologia rozwojowa*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Bugdol, Marek. 2010. *Wymiary i problemy zarządzania organizacją opartą na zaufaniu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Celińska-Miszczuk, Agata. 2014. *Zaufanie*. W: *Encyklopedia katolicka*. red. Edward, Gigilewicz. 1271-1272.
- Erikson, Erik, H. 1963. *Childhood and society*. New York: W.W. Norton.
- Greene, William, H. 1994. Teaching ethics in psychotherapy. Special Issue: Bringing ethics alive. Feminist ethics in psychotherapy practice. *Women and Therapy*, 15 (1). 17-27.
- Ignatowski, Grzegorz. 2013. Kształtowanie zaufania w rodzinie jako podstawa życia społecznego i zawodowego. *Pedagogika Rodziny*, 3, 7-16.
- Krot, Katarzyna, Lewicka, Dagmara. 2016. *Zaufanie w organizacji innowacyjnej*. Warszawa: Wyd. C.H.Beck.
- Logan, R.D. 1986. A reconceptualization of Erikson's theory: The repetition of existential and instrumental themes. *Human Development*. 29. 125-136.
- Łopatkowa, Maria. 1989. *Samotność dziecka*. Warszawa: WSiP.
- Miłaszewicz, Danuta. 2016. Zaufanie jako wartość społeczna, *Studia Ekonomiczne „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”*. 259, 80-88.
- Paliszkievicz, Joanna. 2013. *Zaufanie w zarządzaniu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pettit, Philip. 2008. Trust, reliance, and the internet. W: *Information Technology and Moral Philosophy*, red. M. J. van den Joven, J. Weckert. Cambridge: University Press.
- Piana, Giovanni. 1981. *O hermeneutykę decyzji etycznej*, „Communio”, 3,1, 23-38.

- Piorunek, Magdalena. 2020. *Zaufanie interpersonalne w środowisku pracy. Analiza teoretyczna*. „Rocznik Pedagogiczny”, 42. 55-72.
- Polskie Towarzystwo Psychologiczne. 1991. *Kodeks Etyczno-Zawodowy Psychologa*. Warszawa.
- Popielski, Kazimierz. 1987. Logoteoria i logoterapia w kontekście psychologii współczesnej. W: *Człowiek-pytanie otwarte*, red. K. Popielski, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 27-65.
- Prusiński, Tomasz. 2015. Trudności z badaniem przyjaźni, psychologiczne i społeczne wymiary współczesnych relacji przyjacielskich. *Fides et Ratio*, nr 3. 21-32.
- Rudzewicz, Adam. 2016. *Zaufanie w przedsiębiorstwie. Uwarunkowania-Relacje-Pomiary*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Sankowska, Anna. 2011. *Wpływ zaufania na zarządzanie przedsiębiorstwem: perspektywa wewnątrzorganizacyjna*. Warszawa: Difin.
- Sztompka, Piotr. 2007. *Zaufanie*. Kraków: Znak.
- Stepulak, Marian, Zdzisław. 2007. *Psycholog jako zawód zaufania społecznego*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Stepulak, Marian, Zdzisław. 2010. *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Stepulak, Marian, Zdzisław. 2014. *Tajemnica zawodowa psychologa*. Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie.
- Stepulak, Marian, Zdzisław. 2020. *Leksykon etyki zawodu psychologa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Studen, Stanisława. 2005. Wzrastanie psychiczne człowieka. W: *Wzrastanie człowiek w godności, miłości i miłosierdziu*, red. Mirosław, Kalinowski. Lublin: Wydawnictwo KUL. 21-37.
- Szczudlińska-Kanoś, Agnieszka, Marzec, Małgorzata. 2018. *Zaufanie jako wartość w polityce społecznej wobec osób starszych*. Kraków: Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Toeplitz-Winiewska, Małgorzata. 2017. Podstawowe zasady, które powinny być respektowane przez psychologa. W: *Etyka zawodu psychologa*. red. Jerzy Brzeziński, Barbara Chyrowicz, Zuzanna Toeplitz, Małgorzata Topelitz-Winiewska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 125-146.
- Twardowski, Jan. 2007. *Budzić nadzieję. Abecadło dziewięćdziesięciolatka*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR. Dom Wydawniczy Bellona.
- Walecka-Jankowska, Katarzyna. 2013. *Zaufanie a innowacyjność przedsiębiorstw – wyniki badań empirycznych. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. 3000, Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu. 131-140.
- Wereda, Wioletta. 2015. Orientacja na zaufania w budowaniu relacji z interesariuszami w organizacji. W: *Zrównoważony rozwój organizacji – odpowiedzialne zarządzanie. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. red. Tadeusz Borys Piotr Rogala Paweł Skowron. 376, Wrocław. 216-232.

Wyřębek, Henryk. 2013. Zarządzanie zaufaniem w organizacjach zhierarchizowanych, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie*, 24, 293–303.

Żółkowska, Teresa. 2015. *Zaufanie. Szkice teoretyczne*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.

Informacje o autorze:

Dr hab. Marian Zdzisław Stepulak, prof. Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku. Pracuje w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji. Prowadzi poradnictwo psychologiczne i pastoralne. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół takich zagadnień jak: etyka zawodowa psychologa, historia myśli psychologicznej, relacyjność systemu rodzinnego, praca socjalna, pedagogika specjalna, psychologia sądowa i penitencjarna, psychologia osoby, koncepcje rozwoju psychologicznego i duchowego człowieka. Jest autorem i współautorem ponad 60 pozycji książkowych oraz 450 artykułów naukowych i popularno-naukowych. Wykonuje również funkcję biegłego psychologa sądowego w Trybunałach Kościelnych.

Kontakt:

e-mail: m.stepulak@mazowiecka.edu.pl;

adres korespondencyjny: Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku, Wydział Nauk Humanistycznych i Informatyki, ul. Gałczyńskiego 28, 09-400 Płock.